

Les cendres del cavaller

Silvestre Vilaplana

PREMI DE NOVEL·LA CIUTAT D'ALZIRA

Noble senyor Martí Joan de Galba,

Sentint arribar la fi dels meus dies i abusant de la confiança i la bona fe que m'heu demostrat els darrers anys d'aquesta malaurada vida meua, us envie aquests escrits. Sé que, en nombroses ocasions, m'heu socorregut amb préstecs justos, fins i tot generosos per la vostra part. Sóc conscient de la deferència i el respecte que heu mostrat envers mi i la meua obra i estic segur que, atés el cas, obrareu justament amb el que ara pose a les vostres mans.

Els anys en què vós m'heu conegut han estat especialment arduos per a mi. Coneixeu millor que ningú la meua situació personal i com han estat de grans les dificultats amb què m'he hagut d'encarar. De vegades, per la meua culpa, en altres ocasions pels colps ingrats de Fortuna. Tant se val ja, de tot això. Els vents negres de la mort s'arrapen al meu cor i sé que els meus dies estan complint el seu termini. I us assegure que, arribat a aquest punt, poques coses resten que encara facen bategar el meu cor amb ànsia. Gairebé no trobe ja plaer ni gaudint de la dolçor tèbia del cos d'una dona, ni assaborint els dolços i embriagadors vins de la meua terra, ni tan sols compartint una conversa càlida amb els vells amics.

Ara, que em trobe en l'edat avançada de cinquanta-cinc anys, sóc prou vell per a ser sincer amb mi mateix i per a adonar-me que la meua vanitat d'home només se sent recompensada per aquell llibre que vós teniu com a penyora i com a custòdia. Tantes vegades m'heu referit el plaer que us provoca la lectura de les desventures del meu protagonista, a tants cercles heu portat fragments de les meues irregulars planes, tantes vegades m'heu demanat aventures d'un nou personatge, que només a vós us puc confiar el darrer desig ocult d'un moribund.

Vull la vostra promesa que quan jo siga mort fareu que perdure la història del meu *Tirant lo Blanc* com el que mereix, com un llibre tan digne com els apel·lats *Flor de cavalleria* o *Lo Merlí*, que en un temps foren meus i que ara dormen a les vostres prestatgeries.

Si us demane açò no és només per l'amable opinió que teniu de la meua obra, ni tan sols perquè vós teniu prou potencial econòmic per a dur a terme aquesta empresa. Us ho demane perquè si vós no us n'ocupeu, quan jo siga mort, aquest llibre que comença a ser conegut arreu de la ciutat de València es perdrà en males mans i, com les flames en la nit, desapareixerà.

Potser aquesta serà una tasca sense recompensa, potser penseu que la vàlua d'aquelles planes no pot sobrepassar el somriure o el simple entreteniment en les hores buides dels dies de pluja. No és cert. Rere la simple aparença d'una narració fictícia hi ha molt més. Entre les seues línies, amagat en la tinta atapeïda, hi ha soterrat gran part del que jo he viscut o he anhelat. La història de Tirant es complementa amb la meua vida i n'és alhora espill i contrast. Sé que potser us costa d'entendre, però en els sisterns manuscrits que vós teniu hi ha fragments de la meua existència, retalls subtils de les hores joïoses i de les hores infaustes dels meus dies.

Per això, per mostrar-vos aquesta semblança, he decidit escriure-us aquesta història, la meua història. No jutgeu que ho faig amb la intenció d'exhibir antigues grandeses que puguen alimentar la meua vanitat. Ni tan sols deduïu que ho faig per proporcionar-vos plaer o cridar-vos a la compassió amb la trista lectura dels meus dies. Ho faig, simplement, perquè vull que compregueu millor el meu llibre, el meu *Tirant lo Blanc* i, en conseqüència, l'estimeu i l'ajudeu a sobreviure quan jo siga mort.

Ara, resseguiu les planes d'aquesta aventura. No és la d'un personatge de ficció, sinó la meua pròpia vida. Però, com en el meu *Tirant*, trobareu que aquesta torna

a ser la peripècia d'un home amb un cor orgullós de cavaller en una època sense honor i amb un destí obscur marcat per la deessa cega.

Us promet la veritat, sense embuts. Sé que el temps s'esmuny i que, com un vi espès de la Toscana, pot difuminar els records. Però us assegure que el pou de la remembrança és ple i viu i que intentaré ser fidel relatant tot allò que va ocórrer. Seré honest i de la meua ploma només eixirà la veritat. Entraré en les fosques i antigues estances de la memòria i recordaré diàlegs, gestos, somriures i penes. Aquesta narració no és una ficció com el meu *Tirant*. No trobareu la voluntat cultivada dels mots, sinó la paraula aspra, el crit obert, el balbuceig maldestre de l'expressió, perquè és així com s'esdevenen els fets quan hom els viu. Sense perfecció i exactes alhora. Disculpeu, per tant, que el discurs siga matusser i penseu que, com menys literari us semble, més proper a la realitat serà.

Intentaré reproduir-vos els esdeveniments tal com van passar, les converses tal com les vaig escoltar o les vaig pronunciar. I, si en algun moment falte a veritat, no me'n culpeu. Potser la boira del temps és tan espessa que ja no puc arribar a veure o a recordar un rostre, una paraula, un sentiment. Us assegure, però, que les mancances que hi trobareu no seran mai causades perquè jo actue a manera de falsari o de mentider.

Com els antics cronistes, també he estat testimoni dels fets més importants del nostre temps. He contemplat com queien imperis sota el poder de forces invasores i he vist la covardia i la traïció dels que havien estat cridats a ser els millors homes del món. Tot ho he copsat i, fins ara, els meus llavis han estat segellats. El meu romanç, el que teniu a casa vostra, només beu petits glops d'aquesta vida que jo he viscut i que ara us referiré. Així, almenys vós sabreu del cert quina és l'època de Joanot Martorell i quins han estat els temps que han enfonsat la família més honorable de tota la Corona.

Llegiu-ho amb l'esperit obert, amb l'ànima pura, sense rancor ni odi. Feu-ho de la mateixa manera com us acostaríeu a una història que va passar fa mil anys. No us preocupeu per les conseqüències de les accions que us hi conte ni, tan sols, pareu esment en el fet que coneixeu la majoria dels personatges. Al capdavall, aquesta només és la història d'un home, tan simple com la de la majoria dels mortals.

Vaig sentir per primera vegada que havia deixat de ser un xiquet i m'havia convertit en home després d'una batalla. Em vaig adonar que un temps nou començava respirant l'alé agre de guerrers que amagaven la por de morir rere bravates insofribles, i embafat per l'olor dels licors ardents que travessaven el cos de moribunds que volien oblidar el dolor i la pena.

Feia poques setmanes que havia abandonat la llar familiar i, acompanyat del meu pare, Francesc, havia iniciat la meua vida de soldat. Fins aquell moment les comoditats de la vida ciutadana entre Gandia i València m'havien semblat un període d'absurda inactivitat. Les úniques conteses lliurades fins aleshores les havia fetes en nom del déu Amor; l'única activitat física seriosa havia estat la caça; l'única lluita, la de les paraules. Per això, el cor retronava dintre del meu pit quan vaig pujar al cavall i vaig moure les regnes per fer-lo avançar i anar cap a la guerra.

No volia mirar enrere. Sentia els sospirs de ma mare i de les meues germanes que, de la porta del casal estant, s'aferraven ansioses als mocadors, com si pressentissen l'esdevenidor. Els criats que havien de romandre a la casa familiar havien carregat els carros amb armes i queviures. Ens esperava el port de València i des d'allí un viatge fins a les costes llunyanes de Sicília, a servir el nostre rei.

Mon pare m'havia fet cridar dues setmanes abans. Els espies del rei, enviats des de Sicília fins a Nàpols,

havien confirmat que la reina Joana s'estava morint. Calia veure qui era designat com el seu successor quan es confirmàs el traspàs. El rei Alfons havia estat dues vegades nomenat fill i hereu de la reina, però en tantes altres ocasions Joana havia canviat d'opinió i l'havia desheretat. Ara, al llit de mort, la monarca podia tornar a fer testament a favor d'Alfons i Nàpols seria nostra. El rei, des de Sicília, havia aixecat lleva i havia fet cridar el pare i alguns dels prohoms del regne al seu costat amb una doble expectativa: o negociar el testament de Joana o, si no quedava més remei, lluitar pels drets del nostre sobirà.

Per a ell aquella no era la primera aventura bèl·lica. Quinze anys abans, el 1420, havia acompanyat també el rei Alfons en una expedició, en aquell cas contra les illes de Còrsega i Sardenya. Aleshores, el seu valor i la seua destresa en l'ús de les armes l'havien fet destacar entre tots els cavallers. Recordava, sent un nen, l'eixida del seguici i la impressió que em féu mon pare a cavall partint cap a la guerra amb tota l'armadura brunyint. Ell no creia que en aquesta ocasió hi hagués perill de batalla o, almenys, així ho féu creure a ma mare que, en principi, s'oposava a la nostra marxa. Cap altre germà no ens hi acompanyaria. Quan m'ho va dir, vaig sentir l'orgull travessant-me les venes com un riu calent.

Jo tenia dos germans majors que haurien d'haver ocupat el meu lloc, sobretot Galceran, el primogènit dels Martorell. L'altre germà meu, Jofré, sempre delicat de salut i poc amant de les bregues, crec que en cap moment va passar pel cap de mon pare com a possible acompanyant.

Galceran va venir la nit anterior a la partida a les meues habitacions. Jo feia voltes desficiós sobre el llit, desitjant que l'alba aclarís les formes de la cambra i em donàs una excusa per a escapar d'aquella nit d'insomni. Em vaig maleir per no haver fet cas dels amics i haver anat a visitar alguna d'aquelles cases del port on, per un

bon preu, un home pot trobar consol als seus neguits amb dones que duen garlandes de flors o de murta al cap.

Aquella nit de desvetlament em recordava moltes altres nits en què, quan encara era un nen, havia sentit arraulit a la cambra el pas lent de les hores nocturnes. Llavors, la impossibilitat de dormir era causada generalment per alguna de les històries que havia escoltat moments abans a la vora de la llar. Narracions que estimulaven la meua imaginació fins al punt de fer-me endevinar rere qualsevol ombra nocturna la pitjor de les fantasies de terror.

Ja no era un nen, no obstant això la meua imaginació continuava desbordada, malgrat que ara el neguit el causava la futura partida. Al començament vaig intentar, sense aconseguir-ho, que el son transportàs la meua ànima a les còmodes estances de Morfeu, però aviat vaig desistir-ne. Quan estava a punt de trencar-se la nit, Galceran em sobresaltà amb la seua entrada. Semblava que ell tampoc no podia dormir i havia vingut a visitar-me.

Era el major de tots els germans i això li permetia tots els privilegis de la primogenitura. Però darrerament semblava haver caigut en desgràcia davant dels ulls del pare per la mala administració que estava fent de les seues terres al senyoriu de Llíber i per la seua conducta llicenciosa, que ja era excessivament pública. A més, començava a escampar-se per tot València una certa fama de jugador i de persona despietada, especialment des que, defensant els interessos familiars a la vila de Murla, havia fet torturar els vassalls de Manuel de Vilanova, amb qui litigava per unes fites.

Mon pare l'havia fet avisar i Galceran havia deixat terres i muller i havia vingut a València a acomiadar-nos i a fer-se càrrec de tot el patrimoni familiar mentre el cap de la casa fos al costat del rei. El tarannà del meu germà era, en general, molt altiu. Li agradava donar

l'aparença de noble ric i dedicava molt de temps a tenir cura del seu aspecte. Però aquella nit no tenia la faisó senyorívola que impressionava les dones valencianes ni el posat cruel que tant espantava els seus enemics. Més aïna semblava derrotat i poca cosa dins d'aquella camisa blanca, vella i descosida.

–Vendria la meua ànima per ser al teu lloc.

S'assegué en una butaca davant del meu llit i s'acaronà amb displicència la barba.

–Ho sé, però pots estar orgullós de restar ací. Tu tens la responsabilitat d'administrar els béns familiars i de tu dependran ara els interessos de la família.

S'aturà en sec i em mirà com si pensàs que estava fent-li burla.

–Els interessos de la família? De debò que no en saps res? No te n'ha dit res el pare?

S'aixecà de la butaca i s'acostà al meu llit. Semblava pensarós, amb un gest seu característic, que li havia vist en moltes ocasions. Es passà la mà pels llargs cabells com si dubtàs de contar-me alguna cosa. Em mirà de cua d'ull i, finalment, s'hi decidí.

–Aquest viatge és molt més que la resposta fidel a la petició del rei. Si el nostre pare no hi hagués volgut anar podia haver utilitzat qualsevol excusa sobre l'administració de les terres o qualsevol altre motiu banal, com han fet molts altres nobles. Però nosaltres no podem negar-nos-hi. La família està perdent els favors del rei i el pare necessita recuperar-los si vol que els Martorell continuem sent el que som ara.

–Aleshores? Vols dir que estem arruïnats? –em vaig alarmar.

–No, de cap manera, però perdem privilegis ràpidament. Aquests darrers anys que el rei és a Sicília i governa la reina han estat desastrosos per a nosaltres. Maria no ens té gens d'afecte. No ens perdona el bon tracte que donàrem a Margarida de Monferrat quan estava captiva a Cullera sota la nostra responsabilitat.

–Els Martorell sempre hem estat uns cavallers, no podíem fer cap altra cosa –vaig respondre de seguida amb to ofès.

Recordava llunyanament la imatge de Margarida de Monferrat, sempre trista, sempre solitària, apartada per voluntat pròpia fins i tot de la gent de la seua confiança. Com vós sabeu, era la mare de Jaume d’Urgell. El 1410 havia mort el rei Martí sense successor i a Casp es va decidir qui ocuparia la Corona a partir d’aleshores. Hi havia dos candidats: Jaume, comte d’Urgell, i Ferran d’Antequera, de la dinastia dels Trastàmara. Amb l’ajut inestimable del frare Vicent Ferrer, fou elegit Ferran, pare del rei Alfons. Jaume i els seus seguidors s’aixecaren i foren detinguts. La seua mare, Margarida, va ser empresonada amb el seu seguici al castell de Cullera quan mon pare n’era el batle.

–Uns cavallers? Som uns estúpids, els Martorell! –bramà Galceran–. Si el nostre pare m’hagués fet cas, hauríem ficat aquella meuca al forat més immund. Com havíem de tractar sinó la mare de qui pretenia usurpar el tron al nostre rei?

Vaig abaixar la veu fins a convertir-la en un xiuxiueig. Hi havia coses de les quals no es podia parlar en veu alta.

–Però tu saps que el pare tenia més simpaties per la dinastia dels Urgell que per la dels Trastàmara. I, a més, la nostra obligació era retenir-la, no assassinar-la.

–I així ens va. Ara heu d’anar a l’altra banda del món a demostrar com sou de fidels servidors del rei Alfons, mentre ací qualsevol bastard pot gosar enfrontar-se a la nostra família.

La llum del dia començava a filtrar-se pels finestrals i jo podia intuir les formes crispades a la cara del meu germà. Sabia que eren nombrosos els plets que darreument l’assetjaven, però els creia deguts més a la mala administració que duia a terme que a complots contra la família.

—Per això és tan important que actues de manera correcta en aquest viatge. El pare està vell i cansat. Ja no és l'heroi de les campanyes de Còrsega. Depèn de tu que recuperem els favors del rei. Ens hi van els interessos de la família.

Mon germà abandonà l'habitació quan començarem a sentir el lleu brogit dels criats movent-se per la casa. Semblava que no volia que ningú sabés que havíem parlat. A fora, el servei preparava els darrers embalums de la nostra partida. Aviat eixiríem cap al port.

El pare va besar efusivament la mare, però, si el seu cor sentia emoció, no ho deixava intuir pels gestos. Els meus germans petits intentaven en va retenir les llàgrimes colpits per l'emoció. Les meues germanes, Isabel i Damiata, ploraven agenollades als peus del pare mentre li agafaven les mans esperant-ne la benedicció. Galceran romania en un segon terme, estava abstret i intentava no cridar l'atenció. El meu germà major només va aixecar la mirada un instant, per enfonsar-la en el meu esguard, fixament.

Vaig pujar al cavall i no vaig mirar més enrere. No volia topar-me amb aquells ulls insidiosos ni tampoc amb l'esguard humit de les dones de la família. Ja no era un nen, però alguna cosa dins del meu pit es ressentia en abandonar el cau familiar.

El port de València era un cafarnaüm de sorolls i d'olors. Nombrosos cavallers amb els seus criats es mesclaven amb pescadors i comerciants que s'escriuaven tot negociant el preu de les captures. A cada pas canviava la sentor que omplia els narius: ara la de la fortor espessa del peix, ara la de la dolçor d'un carregament d'espècies transportat des de l'Orient. I, enmig de tot, els soldats renegant i els cavallers intentant mantenir sobre els cavalls l'altivesa del seu llinatge.

El rei havia demanat discreció als qui pensassen viatjar cap a Sicília perquè en la guerra el factor sorpresa sempre és un bon ajut, però era més que evident

l'embarcament de tropes. Em vaig enorgullir en veure que alguns dels cavallers més valerosos del territori coneixien i saludaven amb respecte el meu pare. Ell em presentà els que jo no coneixia anomenant-los a tots «estrenus cavallers».

Al port ens esperaven sis naus que s'unirien a Mallorca amb tres vaixells més per encarar tots junts el camí cap a Sicília. Les sis embarcacions configuraven un petit estol integrat per dues caravel·les i quatre galiots. Les caravel·les, amb espai a penes per a trenta soldats, semblaven petites envoltades dels majestuosos galiots, on podien encabir-se fins a dos-cents homes. A la dàrsena hi havia gent arribada de tots els territoris de la Corona, des dels comtats d'Empúries i del Pallars fins a Saragossa o les fronteres terres del sud.

Vam badocar una estona observant el formiguer de persones en moviment que ocupava el port. Em vaig quedar bocabadat per la bellesa i la fortalesa de les naus mentre mon pare m'explicava, de terra estant, la localització de les cobertes, l'alcàsser i el castell dels vaixells. Semblava que, envoltat d'aquell desori, hagués rejuenit vint anys. Els ulls li brillaven mentre em referia cadascuna de les parts de les naus i el seu ús.

Jo, evidentment, desitjava viatjar en el més gran d'aquells galiots, però el cap de família em va conduir a la més petita de les embarcacions, la que tenia un aspecte més fràgil. Una caravel·la anomenada *Santa Caterina*.

Els criats van pujar el nostre equipatge a l'embarcació. Allí, sorprenentment, hi havia també alguns dels cavallers que el pare m'havia presentat poc abans. Em sentia content de compartir la nau amb aquells valerosos homes. Els cavallers, amb absoluta tranquil·litat, bevien vi i reien sorollosament. No hi havia nervis ni por.

Mon pare em va passejar per coberta. Vam visitar el castell de proa i els canons, situats a la popa del vaixell, que permetien que la caravel·la, ràpida i mortal, fos capaç de fugir al mateix temps que bombardejava

l'enemic. Em va mostrar els tres pals, robustos i poderosos, i va acaronar amb fermesa les tres veles llatines triangulars.

–Sé que desitjaves fer el viatge en algun dels galiots i que aquesta et sembla la nau més fràgil de totes, però t'equivoques. Aquesta és la millor.

–Però, els galiots són més forts i tenen més canons, més homes –vaig argumentar totalment convençut–. Hi cap més armament i són més estables damunt de la mar.

Va posar la mà al meu muscle i vaig poder sentir la força que encara conservaven aquells braços.

–Fill meu, si tot va malament, ens trobarem enmig d'una batalla en mar oberta. Quan comence la lluita, l'enemic colpejarà amb força les naus que li semblen una amenaça més poderosa: les embarcacions més lentes, on més homes pugui matar i els vaixells que li semblen que causen més perjudici a les seues naus seran el seu primer objectiu. Nosaltres som més petits, però manobrem més àgilment. Som un blanc difícil de bombardejar amb els canons i gairebé impossible d'abordar, però els nostres canons són tan forts com els seus i poden ferir amb la mateixa ràbia. Creu-me, som a la millor nau.

Malgrat ser ja un home dret i fet, em vaig sentir com un nen que comença l'ensenyament de les bececoles. Aquell era un món nou per a mi i no podia fer cap altra cosa més que obrir els ulls i aprendre'n. Els nervis deixaren pas a un cert estat d'eufòria. Estava content de ser camí de Sicília. Per fi em trobava entre cavallers i, com els amics del meu pare, també em sentia confiat i feliç.

Arribada l'hora de l'avemaria, baixàrem de la nau a terra ferma. Allà, el bisbe de València oficià la missa i ens encomanà a Déu perquè duguéssim a bona fi la nostra missió. Alguns dels homes ploraren en rebre la comunió. El meu cor vibrava d'ansia i d'incertesa. Era hora de partir.